

Vad staten bör göra

En deontologisk och preferensutilitaristisk analys av
beskattning och statliga verksamheter

Abstract

This essay is a normative analysis concerning the question of whether the government should be allowed to use taxes to finance the state. What kind of ethical problems arise when the government use taxation? If it is possible to justify taxation, despite potential moral issues, then what should the government do with the funds they have collected? What kinds of government functions are morally justified? Is it merely the kinds of functions that are supposed to uphold negative human rights; or should the government provide health care, education and even culture for the citizens? This analysis aims to answer those questions and also formulate a principle about what the government should be occupied with, if anything at all. In order to achieve this I mainly use the terms freedom and justice to analyse ethical problems. The ideas of John Rawls and Robert Nozick are essential in this project.

My answer is that taxation is justified as long as the purpose is to maintain the most fundamental human rights and also under other special circumstances such as if an individual cannot find a way to finance basic education or necessary health care. Since taxation is a violation of human rights it should not be used unless absolutely necessary and the individual freedom should be extensive.

Key words: Human rights, John Rawls and Robert Nozick, normative analysis, taxation, freedom and justice

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte	1
1.2	Frågeställning	1
1.3	Avgränsning	2
1.4	Metod	2
1.5	Material	3
1.6	Värdekälla	3
2	Analys.....	4
2.1	Kan beskattning rättfärdigas?.....	5
2.1.1	Det deontologiska perspektivet.....	5
2.1.2	Det utilitaristiska perspektivet.....	8
2.1.3	Komparation och slutsats	11
2.2	Vad bör staten göra?	12
2.2.1	Kultur	13
2.2.2	Sjukvård.....	16
2.2.3	Utbildning.....	20
3	Slutsats	23
4	Referenser	26

1 Inledning

Jag har länge upplevt att det saknas en fungerande begränsning för statens verksamheter. När staten antas vara lösningen på alla typer av uppkomna problem i samhället glömmar man lätt att analysera vad det egentligen är meningen att staten skall göra. Är vissa typer av statliga verksamheter rent av omoraliska och kan beskattning överhuvudtaget rättfärdigas?

Beskattning är ett unikt sätt att finansiera verksamheter. Privata företag kan exempelvis inte använda sig av den här typen av finansiering. Detta starka inslag av tvång i samhället måste innebära att medborgarnas granskning av statens moraliska förfarande är mycket starkare än granskningen av samhällets andra verksamheter. Trots detta framstår det som att det numera saknas en naturlig begränsning av vad staten och dess underfunktioner bör syssla med.

När den enskilde medborgaren har önskemål om något i samhället, när hon upplever en orättvisa eller när hon har positiva krav på något riktas detta mot kommunen, landstinget eller staten men är det verkligen dessa institutioners uppgift att ständigt tillgodose medborgarnas skiftande önskemål och krav, eller innebär statens framväxt en kränkning av individens allra mest fundamentala rättigheter? Är samhället förtroget med hur staten finansieras eller är detta bortglömt? Den här uppsatsen undersöker moraliska problem med staten och söker svaret på frågan om vad staten bör befatta sig med, om något alls.

1.1 Syfte

Uppsatsens syfte är att, med hjälp av normativ analys och etiska problematiseringar, undersöka vilka moraliska problem som finns med beskattning och med olika typer av statliga verksamheter. Det är viktigt att analysera på vilka grunder beskattning kan rättfärdigas och vad staten bör befatta sig med. Möjligheterna att generalisera är stora då de moraliska problem som existerar i en typ av statlig verksamhet är de samma i en annan. Det slutgiltiga syftet är alltså att finna en fungerande begränsning, baserat på etiska grunder, för staten genom att formulera en princip om vad staten bör göra.

1.2 Frågeställning

Uppsatsen består av två analyser och varje analys är kopplad till en specifik frågeställning. 1. Kan beskattning rättfärdigas? 2. Vad bör staten göra? Den andra

frågan är kopplad till den första och existerar givet att svaret på fråga 1 blir ja. Om beskattning kan rättfärdigas kan statlig verksamhet också rättfärdigas men rimligtvis inte utan restriktioner. Den sammantagna frågeställningen är alltså:

- Bör beskattning förekomma och vad bör staten i så fall göra?

1.3 Avgränsning

Jag var valt att begränsa mig till tre olika typer av offentliga verksamheter; kultur, utbildning och sjukvård. Genom att använda mig av dessa exempel, som alla ligger utöver vad den minimala nattväktarstaten antas göra, vill jag testa på vilka grunder dessa kan accepteras om nu detta överhuvudtaget är möjligt. I min analys, såväl den om beskattning som den som svarar på vad staten bör göra, använder jag mig genomgående av begreppen rättvisa och frihet. Gällande rättvisan avses den så kallade distributiva rättvisan och jag begränsar mig här till de tre grundläggande rättvisprinciperna. Gällande friheten så antar jag i grunden den negativa definitionen av detta begrepp även om den positiva tolkningen kort används i analysen.

1.4 Metod

Analysen är normativ och studerar alltså hur det *bör* vara. Det är vad Badersten kallar en normativ analys i egentlig mening (Badersten, 2006, s 47). Samtidigt har jag använt mig av, vad som skulle kunna liknas vid, normativ begreppsanalys inför själva uppsatsskrivandet i syfte att precisera och förstå innebörden av rättvisa och frihet. Detta också för att kunna jämföra de båda begreppen och analysera förenligheten mellan dem. Den analysmodell som används i uppsatsen är emellertid en normativ analys i egentlig mening.

Normativ analys underkänner det vetenskapliga värdenihilistiska idealet och utgår ifrån att värdeomdömen kan vara sanna eller falska. I den normativa analysen är värdena vad verkligheten är för empirikern. De värden jag primärt använder mig av upplever jag som intrinsikala värden vilket innebär att de är goda i sig och därmed också oberoende av dess konsekvenser. Detta innebär emellertid inte att man inte kan använda konsekvensialistisk analys. Det finns såklart olika perspektiv på detta och även olika definitioner av begreppen. När jag har funderat över frågeställningen har jag försökt identifiera vilka värden som är fundamentala för analysen och alltså kommit fram till att dessa är rättvisa och frihet.

Vidare analyseras det goda i värdena ur såväl deontologiska som utilitaristiska synvinklar. När värdena har identifierats har jag sökt berättigande skäl till varför värdena är goda. I den här typen av analys är kravet på intersubjektivitet högt vilket får följderna att de analyserade värdena inte endast får ha en privat eller

godtycklig tolkning. Rättvisa och frihet är väl vedertagna begrepp men kan ändå definieras olika av olika människor. Därför har jag försökt vara så tydlig som möjligt med de definitioner och teorier jag använder. Det har också varit min ambition att det skall vara möjligt att generalisera utifrån uppsatsens slutsats; alltså att resultatet kan reproduceras av någon annan och användas på andra, liknande, verksamheter med samma slutsats. Värdena jag har identifierat och analyserat skall ses som mer än privata åsikter och skall därför kunna kritiserats och diskuteras.

1.5 Material

Det grundläggande materialet är Robert Nozicks *Anarki, stat och utopi* samt John Rawls *En teori om rättvisa*. Jag har också använt andra källor såsom Isaiah Berlin på ett liknande sätt om än inte lika genomgående och djupgående. Vidare har kurslitteratur vid delkursen Politisk etik använts i själva analysen men också som teoretisk vägledning. Det problem man skulle kunna se i val av materialet är att det inte används någon värdenihilistisk källa. Värdenihilismen underkänner emellertid normativ analys överhuvudtaget och det är min uppfattning att sådant material inte hade fungerat i analysen. Diskussionen om huruvida normativ analys kan rättfärdigas eller bör existera ges inte utrymme i den här uppsatsen.

1.6 Värdekälla

I användandet av begreppen rättvisa och frihet samt i analyserandet av dessa begrepps innebörd har jag framförallt använt mig av filosoferna John Rawls och Robert Nozicks teorier om dessa. Jag har upplevt båda dessas teorier som intressanta och relevanta och jag har i mina egna tankar och funderingar legat nära båda dessa filosofer utan att helt acceptera deras slutsatser.

2 Analys

Analysen har här två huvudsakliga delar. Den första analysen skall svara på frågan om huruvida beskattningen kan rättfärdigas. I analysens andra del använder jag den normativa utgångspunkten från den första analysen för att analysera statliga verksamheter. Om beskattning kan rättfärdigas vad skall staten då använda pengarna till? Gemensamt för båda analyserna är att jag använder mig av såväl deontologiskt som utilitaristiskt tänkande samt att jag utgår från värdena frihet och rättvisa. Detta för att finna olika perspektiv på beskattning och statliga verksamheter.

Deontologin och utilitarismen försöker båda besvara vilka handlingar som är rätta och vilka som är orätta samt vad detta beror på (Sjölin, 2005, s 20). Genom det deontologiska perspektivet vill jag identifiera vilka värden som berättigar beskattning samt vilka värden som gör skatt till något etiskt problematiskt och svårt att försvara. Genom det utilitaristiska perspektivet vill jag emellertid finna beskattningens konsekvenser. Konsekvensialismens etiska mät punkt är handlingarnas effekter och en god handling är således något som bidrar till att öka den allmänna nyttan i samhället (Sjölin, 2005, s 20). Medan deontologin menar att handlingar i sig onda eller goda, oberoende av vad handlingarna leder till, intresserar sig utilitarismen enbart för vad för effekter en handling får.

Fördelen med ett utilitaristiskt perspektiv är att man helt kan bortse ifrån tänkande av det slaget där det finns en ständig risk att man söker svar som överrensstämmer med en förförståelse och därmed blir låst i analysen. Det finns emellertid en stor fara med utilitaristiskt tänkande som man upptäcker när man plötsligt ifrågasätter alla sina deontologiska slutsatser. Man kan helt enkelt komma fram till lite vad som helst med utilitarismen, vilket även Nozick konstaterar. Rawls menar att det finns en stor lockelse med teleologiska teorier eftersom sådant framstår som intuitivt rationellt och gott. Därefter försöker han formulera en teori som skall ersätta utilitaristiskt tänkande då utilitarismen definierar vad som är *gott* utan att ta ställning till vad som är *rätt* (Rawls, 1971, s 44).

Det är alltså viktigt att påpeka att konsekvensetiskt tänkande är synnerligen hypotetiskt och att en utilitaristisk argumentation därför inte innehar samma styrka som en deontologisk. Något som demonstrerar min poäng här är resonemanget om sjukvård nedan i beskattningsanalysen. Utgångspunkten för resonemanget är att en individ inte har betalat sin sjukförsäkring och att hon inte har några vänner som vill ställa upp för henne när hon blir sjuk. Det utilitaristiska perspektivet säger oss otvetydigt att kvinnan måste få hjälp av staten men är utgångspunkten rimlig och sannolik eller är det ett extremt exempel som syftar till att förändra vår moraliska utgångspunkt från berättigande- till behovstänkande? Nozick vill förbjuda tvångsmetoder vilket utesluter den här typen av

omfördelning. Frivilliga handlingar i syfte att omfördela är emellertid tillåtna. Problemet med den utilitaristiska analysen är att den utesluter den frivilliga handlingen och därmed framtvingar slutsatsen att staten måste agera i det här hypotetiska fallet. Utilitarismen blir lätt amoralisk och individer reduceras ofta till medel för andra (Nozick, 2001, s 63). Människans absoluta rättigheter nonchaleras och enskilda får gärna offras för det allmännas nytta. Sådana moraliska utgångspunkter upplever jag som förkastliga. Det är emellertid inte aktuellt att utelämna utilitarismen ur den här analysen. Det kan vara bedrägligt med ett sådant tänkande men därmed inte sagt att utilitarismen är oanvändbar. Så länge analytikern är medveten om perspektivets bedrägliga karaktär är problemet måhända begränsat.

2.1 Kan beskattning rättfärdigas?

Jag skall alltså analysera beskattning med hjälp av två olika etiska värderingsprinciper, deontologin och utilitarismen, för att på så sätt finna olika perspektiv på begreppet. Genom att dela in den här analysen i en deontologisk och en utilitaristisk del för att sedan i ett avslutande skede sammanföra resultaten till ett heltäckande svar avser jag komma fram till huruvida skatt kan vara etiskt berättigat och i så fall på vilket sätt och varför. Jag kommer här att utgå mycket ifrån den libertarianske filosofen Robert Nozick och hans syn på staten och beskattning. Detta för att identifiera de etiska problem som finns med beskattning och statens verksamheter.

Genom att utgå ifrån en så kritisk granskare av staten och en så ivrig förespråkare för äganderätten hoppas jag också kunna identifiera vilka moraliska ställningstaganden man måste göra för att motivera en situation där staten beslagtar delar av medborgarnas resurser, med eller utan deras godkännande. Förhoppningen är att resultatet av den här analysen skall bli en normativ utgångspunkt som gör det möjligt att granska statlig verksamhet på etiska grunder och därmed kunna avgöra vilka statliga verksamheter som är av godo. Detta för att kunna besvara uppsatsens andra del av frågeställningen.

2.1.1 Det deontologiska perspektivet

Deontologin vill visa att handlingar kan vara goda eller onda utifrån olika plikter eller värden. Således kan man upprätta handlingsregler som hänförs från en moralisk princip för mänskligt handlande och en handling är då god om den utförs i enlighet med en plikt (Sjölin, 2005, s 19). I normativ forskning är värden vad verkligheten är för empirisk forskning. Utan värden kan det inte förekomma någon normativ analys (Badersten, 2006, s 21). Det mest grundläggande för en normativ analytiker är således att identifiera olika värden inom ett problemområde.

Här har jag alltså identifierat och utgått ifrån två politiska värden som jag finner centrala i problematiken kring beskattning, frihet och rättvisa. Värdet frihet brukar användas som ett slagträ mot statliga ingrepp i individens privata sfär och således är det begreppet ett starkt argument mot beskattning. Jag har också valt att använda mig av rättvisa då det begreppet är det som har den starkaste inneboende argumentation för omfördelning och därmed alltså beskattning. Deontologin vill besvara frågan om vad som är rätt och vad som är fel i det mänskliga handlandet (Badersten, 2006, s 110). Eftersom staten är människans verktyg borde rimligtvis även statens agerande kunna bedömas utifrån pliktetiska resonemang.

Rättvisa

Om man skall försvara beskattning som fenomen ligger det nära till hands att utgå ifrån begreppet rättvisa. Rättvisa är dock ett väldigt omstritt begrepp (Badersten, 2006, s 81). Av den anledningen måste jag först ange någon form av definition av begreppet som jag kommer att använda i den här analysen. Aristoteles separerar begreppet i två delar, distributiv och kompensatorisk rättvisa (Badersten, 2006, s 82). Precis som ordet antyder så innebär den kompensatoriska rättvisan att någon skall kompenseras för att hon har blivit utsatt för något som är orättvist. Den kompensatoriska rättvisan griper alltså in efter att en orättvisa har inträffat och berör därmed saker som brott och straff. Gällande beskattning och omfördelning är den distributiva rättvisan den intressanta. Innebörden av den distributiva rättvisan är att resurser skall fördelas på ett rättvist och rimligt sätt (Badersten, 2006, s 82). Kontexten är vanligtvis en grupp eller ett samhälle.

Det förtjänas också att nämnas att den distributiva rättvisan ofta beskådas ur olika perspektiv eller principer. Dessa är framförallt likhetsprincipen, behovsprincipen och meritprincipen. Likhetsprincipen innebär att alla skall ha samma resurser, behovsprincipen innebär att resurserna skall fördelas olika där de som har störst behov också skall ha de största resurser medan meritprincipen innebär att den som har gjort sig förtjänt av det skall få större resurser än de som inte bidrar lika mycket (Badersten, 2006, s 82). Nozick kallar sådana principer för aktualitetsprinciper (Ahlenius, 2004, s 71).

Meritprincipen har jag svårt att se som relevant här. Detta då det är helt orimligt att staten agerar bedömare av människors prestationer eller ambitioner. Det är just det den värdeneutrala marknadsekonomin sysslar med. Den bortser från människors önskemål och bedömer istället deras prestationer eller vad de kan bidra med. Marknaden belönar automatiskt den som bidrar med något. Förutsättningarna är allmänt kända och är ungefär lika för alla. Om meritprincipen skall aktualiseras i praktiken innebär det att en subjektiv bedömare, såsom en statlig nämnd med politiker eller tjänstemän, skall bedöma varje enskild person och hennes handlingar för att bestämma hur stora resurser hon har gjort sig förtjänt av. Detta förefaller fullkomligt orimligt med tanke på det enorma inslag av subjektivitet detta innebär men också de stora kostnader som blir dess följd. Att ersätta fungerande marknadsmekanismer med ett meritprinciptänkande är inte hållbart etiskt eller ekonomiskt.

Meritprincipen fungerar således inte som en aktualitetsprincip eftersom marknaden är ett bättre mått på prestationer än en subjektiv statlig bedömare. Den

som är ambitiös och kan erbjuda andra människor lösningar på deras problem, vilket väl är definitionen av en prestation, har goda chanser att bli framgångsrik på en marknad. En subjektiv stat kan dock mena att prestationen inte är tillräckligt god även om de som gynnas av den anser det.

Nozick menar att distributiv rättvisa är ett värdeladdat begrepp. Distributiv rättvisa handlar om omfördelning snarare än fördelning (Ahlenius, 2004, s 67). Alltså en aktiv statlig handling som förutsätter att det finns en princip som bevisar att någon förtjänar större resurser och att någon förtjänar mindre. Nozick föredrar istället att använda sig av, vad han kallar, berättigandeteorin då den teorin prövar historiskt huruvida en fördelning är rättvis eller inte (Ahlenius, 2004, s 71). Det som enligt Nozick är avgörande, när det gäller att pröva huruvida en fördelning är rättvis eller inte, är alltså hur det gick till när fördelningen gjordes.

Likhetsprincipen förespråkar en syn på rättvisa som innebär att alla människor skall få dela lika på resurserna. Det största problemet med omfördelning i allmänhet och med likhetsprincipen i synnerhet, vilket Nozick tydligt demonstrerar (Ahlenius, 2004, s 79), är att det inte är genomförbart utan inslag av systematiska ingrepp i individers liv och frihet. Om likhetsprincipen tillämpas leder det till en situation där ansträngningar och ambitioner blir meningslösa vilket tydligt har visat sig vara fallet i länder där sådant tänkande har gjorts till lag. Passivitet är en naturlig följd av en situation där ansträngningar inte lönar sig.

Behovsprincipen är en relevant invändning mot ett tillstånd utan omfördelning. Det kan exempelvis tyckas rimligt att en sjuk får större resurser än en frisk då större kostnader är en naturlig följd av sjukdom. Det är dock inte rimligt att satsa större delen av resurserna på sjuka och svaga människor då det skulle skapa ett enormt utvecklingshinder (Ahlenius, 2004, s 81). Däremot är det viktigt att det finns möjlighet till en mindre omfördelning från exempelvis friska till sjuka så att alla människors rätt till liv efterlevs. Förvisso kan sådan omfördelning ske på frivillig basis utan statlig konfiskering men en minimal statlig omfördelning skulle kunna fungera som en garanti mot att människor lider eller dör i onödan.

Frihet

Frihet i det här sammanhanget är så kallad en negativ frihet, alltså en frihet från något. Isaiah Berlin förklarar att den negativa friheten är en frihet från andras inblandning. Ju mindre inblandning desto mer negativ frihet (Berlin, 1958, s 8). I det här fallet är det frihet från staten och från distributiv rättvisa, alltså omfördelning, som är värdet. John Lockes och sedermera Robers Nozicks definition av de absoluta och naturliga rättigheterna liv, frihet och egendom är central i det här resonemanget (Badersten, 2006, s 110). Om en person väljer att arbeta för att skapa ett bättre liv för sig och sin familj, är det då rimligt att någon som anser sig ha högre moral än andra konfiskerar hela eller delar av resurserna för att omfördela till andra som subjektivt anses förtjäna resurserna mer? Idén om fördelning i form av aktiv omfördelning är synnerligen bekymmersam. Syftet med den hårt arbetandes livsverksamhet ifrågasätts av någon annan på etiska grunder. Detta kan tolkas som att en stat bättre än människan själv kan avgöra hur hennes resurser bör fördelas. Det handlar alltså om ett normativt ställningstagande där en

moral, rättvis princip eller fördelningsprincip upphöjs till viktigare än den enskilda människans rätt till produkterna av hennes arbete. Den enskildes frihet blir mindre och hennes samlade livsvärde blir lägre då hon inte längre får leva för sin egen skull utan även tvingas att leva för andra människor än de hon själv skulle välja att leva för om valet var hennes. Den enskilde människan blir på så sätt inte ett mål i sig utan snarare endast ett medel som en majoritet kan använda för sina egna syften. Individens värderas därmed ner i förhållande till kollektivet och följaktligen är två människor alltid mer värda än en.

Om omfördelning inte används sker fördelningen naturligt som en konsekvens av människors handlingar. Under sådana förutsättningar är en fördelning, enligt Nozick, rättvis om den uppstår på ett rättmätigt sätt (Ahlenius, 2004, s 69). Problemet är emellertid att det förekommer orättvisor även när fördelningen sker naturligt. Det är ett rimligt antagande att stölder och kriminellt beteende alltid kommer att förekomma vilket leder till orättvisor enligt berättigandeteorin (Ahlenius, 2004, s 68). Orättvisor kan också lämnas över till framtida generationer genom att stulna resurser går i arv. Hur löser man det problemet? Det bästa svaret är att en viss omfördelning ändå är nödvändig. Beskattningen skall då syfta till att nattvaktarstaten skall kunna upprätthålla äganderätten och beskydda medborgarna från brottslighet. På så sätt sker en omfördelning från människor med resurser till människor utan resurser eftersom statens verksamhet måste finansieras. Omfördelningen syftar till att upprätthålla en allmän säkerhet för att förhindra brottslighet. Genom att använda beskattning i syfte att finansiera nattvaktarstaten försöker man alltså säkerställa att fördelningen förblir rättvis i den meningen att kriminella handlingar inte lönar sig. Vid en situation där nattvaktarstaten är effektiv och är duktig på att förhindra brott kan människor lita på att den naturliga fördelningen sker på ett rättmätigt sätt.

Arv i sig kan emellertid aldrig vara felaktigt om man respekterar individens rättigheter. Problemet med aktualitetsprinciperna är, vilket Nozick konstaterar, att de bara analyserar arvets mottagares förtjänster (Ahlenius, 2004, s 81-82). Om mottagaren av ett arv har varit god, ambitiös eller har stora behov kan möjligen ett arv, enligt aktualitetsprinciperna, motiveras, annars inte. Problemet är emellertid större än så. Resurserna tillhör främst den döende och rätten till resurserna är hennes. Vem har störst rätt att avgöra hur resurserna skall fördelas efter en människas död, den döende eller staten? Rätten till resurserna är ägarens och det är hennes rätt att fördela sina egna resurser på det sätt hon finner bäst. Aktualitetsprinciperna bortser helt ifrån rätten till ägande och därmed blir deras brist på respekt för individens rättigheter uppenbar.

2.1.2 Det utilitaristiska perspektivet

I den konsekvensialistiska normativa analysen skall resultaten av en handling analyseras. Huruvida handlingen, enligt ett värde, i sig är god eller inte är här irrelevant (Badersten, 2006, s 114). En handling är således önskvärd om den åstadkommer ett minst lika stort överskott av det goda som de andra handlingsalternativen. Inom konsekvensialismen är utilitarismen den dominerande

grenen och här bedöms handlingar utifrån hur stor nytta de åstadkommer. Goda handlingar är alltså av det slaget som bidrar till att öka nyttan i samhället (Badersten, 2006, s 114). I den här analysen kommer jag att använda mig av preferensutilitarismen då jag anser att just det perspektivet tar bäst hänsyn till hur människan fungerar. Enligt preferensutilitarismen är det människornas preferensuppfyllelse som skall maximeras (Badersten, 2006, s 115). Min utgångspunkt är således att människor har önskemål som de vill ha uppfyllda och att det som skall maximeras alltså är uppfyllandet av önskemålen. Huruvida preferenserna bör uppfyllas enligt en slags likhetsprincip, där alla hela tiden måste ta hänsyn till andras önskemål, eller om egoism skall råda går det inte att ge något absolut svar på. Jag kommer att använda en medelväg där individen generellt håller sina egna preferenser högt men där andras preferenser kan tyckas vara av rättrådig karaktär och därför överordnas de egna. Skillnaden mellan preferensutilitarismen och den egoistiska utilitarismen upplever jag som att det förstnämnda perspektivet tar hänsyn till andras preferenser i mycket högre utsträckning. Därmed kan individen uppleva att andras önskemål ibland är mer prominenta än hennes egna. Situationen kan också vara omvänd på det sättet att de egoistiska önskemålen upplevs som viktigare än andras, om än mer rättmätiga, preferenser. Den avvägningen framstår som rimlig i förhållande till en människas karaktär. Människor är knappast helt själviska eller helt osjälviska.

I fallet beskattning förhåller det sig som så att en människas preferenser kan innebära en önskan om frihet från beskattning och således en frihet från staten. Samtidigt kan samma människa i vissa fall ha positiva krav på staten såsom säkerhet, sjukvård, utbildning eller till och med arbete. Man kan också utgå ifrån en situation där en individ önskar frihet från beskattning medan en annan önskar privilegier bekostade av andra. Nozick menar att människor, om alternativet är anarki, frivilligt samordnar sig och bildar skyddssammanslutningar som så småningom utvecklas till en nattvaktarstat för att garantera en allmän säkerhet och för att upprätthålla de naturliga rättigheterna till liv, frihet och egendom (Nozick, 2001, s 43). Det är ett rimligt antagande som också visar på preferensutilitarismens fördel i det här fallet. Vidare menar Nozick att det vore omoraliskt om nattvaktarstaten utvecklades till en rättighetskränkande välfärdsstat. Det är också rimligt om man utgår ifrån att just rätten till liv, frihet och egendom är våra absoluta rättigheter.

Det förtjänar emellertid att nämnas att det är svårt att överblicka de exakta konsekvenserna av en viss handling (Badersten, 2006, s 117). Det är också svårt att bestämma när man skall dra den tidsmässiga gränsen för en handlings konsekvenser. Det här är en svaghet i konsekvensetiskt tänkande. Det är därför viktigt att betona att de konsekvenser man använder sig av i en konsekvensialistisk analys är av det hypotetiska slaget.

Låt oss emellertid utgå ifrån ett scenario som skapar en konsekvensialistisk konflikt mellan preferenser om frihet och preferenser i form av positiva krav på staten. Kontexten är ett samhälle med nattvaktarstat. En kvinna förlorar sin familj i en dödsolycka. Sorgen gör att hon tappar livslusten och hon stöter bort sina vänner, slutar att gå till jobbet, förlorar sin inkomst och till slut blir hennes egendomar beslagtagna av hennes fordringsägare. Kvinnan blir sjuk och hämtas

från gatan till en läkare av en främling. Läkaren ger henne rimligtvis den akuta vård hon behöver men låt oss utgå ifrån att hon sedan behöver en dyr och långvarig behandling för att hon skall överleva.

Den här individen har nu ett önskemål om att få sin vård finansierad av någon annan. Hennes vänner har sedan länge vänt henne ryggen så hon hävdar därför sin rätt till liv och kräver att staten skall betala hennes vård. Bör staten gå in som finansiär? Om staten gör det får det till följd att även andra människor, enligt ett likhetstänkande, kan kräva att staten finansierar deras sjukvård vilket i så fall är ett steg från nattväktarstat mot välfärdsstat. Om staten inte går in som finansiär finns en risk att kvinnan dör då ingen annan, för tillfället, har sagt sig vara villig att finansiera hennes vård. Människan har rätt till fysisk överlevnad och säkerhet, annars är mänskligt liv omöjligt (Amstutz, 2005, s 86).

Problemet med en övergång från nattväktarstat till välfärdsstat är att utrymmet för statlig verksamhet går från ytterst begränsat till oändligt. Förvisso kan verksamheten regleras i en grundlag men även grundlagar går att förändra. Det som i scenariot var ett krav på sjukvård har i verkligheten blivit ett krav på finansiering av utbildning, föreningsverksamhet, veterinärer, hemslöjd, underhållning, sandlådor, leverans av post etc. Utrymmet för individens önskemål eller krav på staten är oändligt. Gemensamt för preferenser av den här typen är emellertid att kraven alltid riktas mot det allmänna, alltså staten, kommunen eller landstinget. Kraven riktas aldrig till en annan skattebetalare. Problemet med ett sådant kravtänkande är att kravställaren ignorerar det faktum att statens medel består av konfiskerade pengar. Pengarna har drivits in med hot om våld. Om stöld krävs för att rädda ett liv kan det förvisso konsekvensetiskt rättfärdigas. På samma sätt kan man möjligtvis rättfärdiga välfärdsstatens existens under den förutsättningen att välfärdsstatens syfte är att rädda liv. När välfärdsstaten befattar sig med verksamheter av annat slag, såsom att dela ut post eller skänka pengar till idrottsföreningar blir det mycket mer tveksamt om det är moraliskt riktigt. Är det exempelvis *rätt* att, med hot om våld, konfiskera en medborgares inkomst för att finansiera en annan medborgares fritidsintresse?

Att statens verksamhet till synes har blivit obegränsad är en konsekvens av steget från nattväktarstat till välfärdsstat och således måste just det vara en hypotetisk konsekvens som man måste beakta när man funderar över huruvida kvinnan i ovanstående scenario skall få sin sjukvård finansierad med skattepengar. Om man skall avgöra vad som är rätt i just det fallet måste man alltså beakta följande hypotetiska konsekvenser. 1. Kvinnan kan dö om staten inte finansierar hennes sjukvård. 2. Om staten tar steget från nattväktarstat till välfärdsstat, genom att finansiera hennes sjukvård, är en hypotetisk konsekvens att skattetrycket i framtiden kommer att närma sig 60 % och att konfiskerade pengar kommer att användas till saker som daghem för katter och kommunala bowlinghallar.

2.1.3 Komparation och slutsats

När man analyserar beskattning ur ett deontologiskt perspektiv, och om man verkligen beaktar individens rättigheter, är det en utmaning att rättfärdiga beskattning. Individen har rätt till liv, frihet och egendom. Krav på positiva rättigheter innebär att de absoluta rättigheterna nedvärderas. Samtidigt måste man rimligtvis konstatera att det krävs en nattväktarstat för att upprätthålla individernas rättigheter. Även om man förutsätter att alla människor skall bidra till statens finansiering så är det en möjlighet att situationer uppkommer där någon inte kan göra det. Det är inte rimligt att en individ förlorar sina rättigheter när hon blir fattig och således måste en minimal omfördelning, i syfte att finansiera nattväktarstaten, vara motiverad. Ett sådant resonemang är emellertid av det konsekvensialistiska slaget. Går det då inte att motivera beskattning med deontologi? Jo, dels kan man göra det genom att bortse från människans rätt till liv, frihet och egendom. Så kan en socialist, som värderar människoliv efter t.ex. klass, resonera. Man kan dock motivera beskattning utan att behöva ta till sådana extrema argument. Den beskattningen som skall finansiera nattväktarstaten är minimal och syftar till att upprätthålla just rätten till liv, frihet och egendom. Däri ligger berättigandet. Samtidigt finner jag behovsprincipen relevant och det är möjligt att rättfärdiga beskattning med motiveringen att exempelvis sjuka måste få skälig hjälp vid behov.

Slutsatsen av en preferensutilitaristisk analys kan emellertid bli annorlunda. I mitt scenario ställs man i förlängningen inför valet att införa en välfärdsstat eller att låta en människa dö. Detta gigantiska problem demonstrerar det nödvändiga i att använda sig av även konsekvensialistiska analyser och inte bara deontologiska. Min deontologiska utgångspunkt, som jag tar med mig från den analysen, är att det är svårt att rättfärdiga välfärdsstaten. Samtidigt är en följd av den deontologiska analysen att en människas rätt till liv inte bör kunna ifrågasättas med någon annans preferenser som argument. Motståndet mot välfärdsstaten kan, ur ett preferensutilitaristiskt perspektiv, ses som en preferens likaväl som ett resonemang kring rättigheter. En individ som kräver frihet från staten kan samtidigt rättfärdiga att en annan individ blir tilldelad resurser av staten för att överleva. Den andres preferenser kan alltså framstå som rättfärdiga även om det strider mot de egna preferenserna.

Svaret på frågeställningen är ja, beskattningen kan rättfärdigas. Syftet är framförallt att finansiera nattväktarstaten på ett rättmätigt sätt. Problemet är emellertid att svara på följdfrågorna. Vad bör staten göra? Beskattning är alltså berättigat under förutsättning att det finansierar nattväktarstaten. Den verksamhet som staten i övrigt får i uppdrag att syssla med måste vara av sådan karaktär att kränkningen av individens rättigheter är minimal samtidigt som preferenserna måste gå att rättfärdiga i förhållande till kränkningen. Mer om det nedan. Således är det inte moraliskt acceptabelt att skattepengar finansierar någons fritidsintressen eller används till att finansiera en tjänst som marknaden skulle kunna tillhandahålla.

2.2 Vad bör staten göra?

Om det finns tydliga etiska problem med beskattning måste detta rimligtvis påverka vad staten befattar sig med. Om skatt var något okontroversiellt och ofarligt skulle skatteintaget kunna vara maximalt och statens verksamheter oändliga. Beskattningens problematik kan dels få följden att ett starkt inslag av individuell frihet är nödvändigt. Statens skatteintag skall alltså i så fall vara av minimal karaktär för att vara etiskt försvarbart. Samtidigt leder beskattningsproblematiken till att krav måste riktas gentemot staten gällande vilken typ av verksamhet den får syssla med. Innebörden av ett sådant etiskt resonemang innebär rimligtvis att statens förfarande måste vara rättvist. Om statens agerande är orättvist och om staten samtidigt kraftigt kränker individens rätt till frihet leder det till att statens legitimitet minskar.

Vad är då rättvisa? John Rawls "slöja av okunnighet" leder onekligen till intressanta resonemang och enligt Rawls själv leder det till att man upptäcker vilka rättvisepprinciper som är de objektivt sanna och rätta. I Rawls ursprungsposition är aktörerna okunniga om sig själva och sina liv men väl insatta i saker som politik och ekonomi (Rawls, 1971, s 143-144). De känner alltså inte till sin egen plats i samhället eller om de är begåvade eller obegåvade men däremot antas de känna till nationalekonomiska principer och följer av olika typer av politiska program. Poängen är att de skall fatta ett beslut om vilken eller vilka rättvisepprinciper som skall vara gällande i samhället och att deras beslut inte skall grunda sig på egoistiska premisser. Av den anledningen menar Rawls att de teoretiska aktörerna saknar kunskap om sig själva och att de därför inte skall kunna välja principer av egoistiska skäl (Rawls, 1971, s 146). Rawls menar alltså att ett visst mått av jämlikhet blir önskvärt om man använder hans okunnighetsslöja som tankemodell (Rawls, 1971, s 33). Han menar till och med att aktörerna i ursprungspositionen kommer att vara överens om vilka rättvisepprinciper som skall vara rådande (Hansson, 1993, s 11).

Även om Rawls modell leder till upptäckandet av intressanta tankebanor innebär inte detta per automatik att Rawls har rätt i sin poäng. Problemet med Rawls är att han i allt för stor utsträckning bortser från berättigandepprincipen. Ett användande av berättigandepprincipen ger svar på frågan huruvida ett innehav av egendom är moraliskt eller inte och huruvida det är rättmätigt eller ej. Oavsett om man accepterar Nozicks filosofi som helhet eller inte så kan man inte bortse ifrån att innehav av egendom kan vara rättfärdigt eller orättfärdigt beroende på hur innehavet kom till. Detta oberoende av huruvida innehavet lever upp till kravet om rättvisa enligt andra principer såsom behovs- eller likhetsprincipen. Om innehavet är jämlikt, i förhållande till andras innehav enligt likhetsprincipen, men stulet kan det inte vara rättfärdigt. Om man bortser från detta blir följden att aktörerna i Rawls ursprungsposition baserar sina val på egoism, rädsla och avundsjuka snarare än moral. De vill såklart leva ett så gott liv som möjligt och vill därför maximera de egna resurserna. Samtidigt är de rädda för att deras liv, på grund av deras av naturen givna färdigheter eller brist på färdigheter, skall bli underordnat andras och därför är ett visst mått av jämlikhet önskvärt. Rimligtvis

skulle de också uppleva avundsjuka om andra fick större resurser än dem själva speciellt då berättigandeprincipen inte ges något utrymme.

Deras val baseras, tvärtemot Rawls avsikt, på egoistiska premisser. Att det finns en moral som kan innebära att deras resurser blir mindre till fördel för någon annan vill de rimligtvis inte ta hänsyn till av rationella och egoistiska skäl. Följaktligen bör man inte automatiskt anta att jämlikhet och rättvisa är samma sak.

Det är inte möjligt att analysera alla former av statlig verksamhet i en sådan här analys. Jag har därför valt att analysera kultur, sjukvård och utbildning som statliga verksamheter. Dessa tre verksamheter har det gemensamt att de står utanför den traditionella nattvaktarstaten. Samtidigt skiljer de sig mycket åt. Sjukvård och utbildning betraktas allmänt som något fundamentalt som staten måste ansvara för på det ena eller andra sättet. Således ställer detta höga krav på kvalitén i den etiska analysen. Kulturen är inte en lika fundamental verksamhet men ändå är det väldigt ofta en självklarhet att finansieringen skall vara offentlig. Genom att använda mig av dessa tre olika områden i analysen finns det goda möjligheter att se principiella samband och det bör finnas möjlighet att generalisera för att kunna formulera en princip om vad staten bör göra.

Jag kommer i min analys att testa argumentation för att dessa verksamheter skall finansieras av staten. Jag ställer mig alltså då frågan om huruvida verksamheterna berättigar beskattning och därmed en omfördelning under tvång. Således testas värdena med omfördelning och olika verksamheter och sedan ställs detta mot beskattningsanalysens slutsats ovan att beskattning är etiskt problematiskt men försvarbart under vissa förutsättningar.

2.2.1 Kultur

Vad menas med offentligt finansierad kultur? Kort sagt avses all form av kultur där staten, landstinget, kommunen eller annan offentlig instans finansierar eller driver kulturarrangemang. Det kan alltså röra sig om ett statligt museum, en privat teater som drivs med hjälp av bidrag från kommunen eller en konstutställning som har finansierats av landstinget. Analysen berör frågan vad staten bör göra men den verksamhet som utförs av landsting och kommuner berörs alltså också. Eftersom Sverige är en enhetsstat betraktas kommun och landsting här snarare som underavdelningar till staten än som fristående demokratiska institutioner (Karvonen, 2003, s 22). Det är alltså staten som avgör om den offentliga makten överhuvudtaget skall syssla med kultur eller inte.

En poäng med offentligt finansierad kultur är förstås att det kan bli billigare för den kulturtörstige men därmed också dyrare för den som betalar mycket skatt men sällan besöker offentliga kulturinrättningar. Poängen består alltså i att även den resurssvage skall kunna få ta del av kulturen på rimliga ekonomiska villkor. Således rör det sig om en ren omfördelning av ekonomiska medel. En annan poäng är att man, med offentlig finansiering, skall kunna erbjuda en smalare kultur som riskerar att utebli om det inte finns en aktör som finansierar sådan

verksamhet utan vinstintresse. På så sätt kan kulturstöd vara ett sätt att bredda utbudet på kulturområdet.

Jag tolkar båda dessa argument som olika typer av rättviseargument. När finansieringen sker offentligt syftar detta till att betala åt dem som annars inte hade kunnat besöka en kulturinrättning. Således finns ett bakomliggande värde som innebär att alla skall ha rätt till kultur och att staten då garanterar detta är således naturligt eftersom det är statens uppgift att upprätthålla rättigheter. Den etiska analysen bör alltså svara på frågan huruvida det är en mänsklig rättighet att ha fri tillgång till kultur eller åtminstone huruvida det är möjligt att leva ett värdigt liv med kultur som har finansierats genom frivillighet snarare än tvång. Att offentlig finansiering skall ge smalare kultur ser jag alltså också som ett rättviseargument. Kulturupplevelser är subjektiva och det är en fråga om smak när det gäller vilken kultur som är bra eller dålig. Att garantera ett brett utbud där även smala kulturyttringar garanteras är således ett sätt att tillgodose fler människors behov. Oavsett om individen gillar opera, teater eller moderna konstutställningar så skall behoven tillgodoses. Samtidigt skall den egna plånboken vara irrelevant för huruvida man får sitt kulturbehov tillgodosett eller inte.

Det regeringsbärande partiet Moderaterna argumenterar för att exempelvis fria dansgrupper måste få ta del av statliga medel (moderat.se). Partiet förespråkar alltså statlig omfördelning för att dansgrupper skall slippa jobba för mycket extra utanför kultursektorn. Sveriges största parti, Socialdemokraterna, uttrycker ännu tydligare vikten av jämlikhet och betonar att kön, klass och etnicitet inte skall få hindra människor att uppleva eller utöva kultur (socialdemokraterna.se). Hur fungerar dessa argument i relation till beskattningsanalysen ovan? Är värdet med offentligt finansierar kultur tillräckligt gott för att rättfärdiga beskattning och omfördelning?

Jag identifierar alltså framförallt två relevanta argument för offentligt finansierad kultur. För det första så kan det offentliga stödet innebära att kultur som inte har egen ekonomisk bärkraft ändå kan existera. På så sätt bygger kulturstödet på ett antagande att kulturen i sig inte är av tillräckligt stort värde för att människor frivilligt skall finansiera den. Samtidigt blir en sådan argumentation lätt elitistisk då den antyder att den offentliga kulturen är så smal och fin att vanliga människor inte kan förstå den eller åtminstone inte njuta av den. Således blir skattefinansierad kultur ett sätt att underhålla samhällets intellektuella elit med de icke intellektuellas pengar. Ett sådant privilegiesamhälle är omöjligt att försvara ur rättvisesynpunkt.

Nozicks berättigandeprincip fungerar inte som försvar såvida de intellektuella inte kan bevisa att de på något sätt har blivit bestulna av de övriga. Inte heller likhetsprincipen är tillämpbar då systemet uppenbart gynnar vissa till nackdel för andra. Meritprincipen fungerar inte heller. Om de intellektuella har för avsikt att skaffa sig bättre liv än den genomsnittlige medborgaren så finns det goda möjligheter för dem att göra det utan att kränka individens absoluta rätt till sin personligt förvärvade egendom. En rättvisesynpunkt som är tillämpbar är emellertid behovsprincipen. Man skulle kunna argumentera för skattefinansierad smalkultur genom att hävda att de intellektuellas behov av god kultur är mycket större än för

samhällets övriga medborgare. Argumentet liknar alltså det resonemang som försvarar bistånd till fattiga länder. Liksom behovet av bistånd, för att finansiera exempelvis rent vatten och livsnödvändig mat, är starkt i krisdrabbade länder är behovet av bra kultur stort hos den kulturintresserade intellektuelle. Jämförelsen kan dock tyckas vara magstark. Människors fysiska överlevnad fungerar onekligen som ett starkare argument för omfördelning än kulturelitens behov av god kultur. Därmed inte sagt att argumentet är ogiltigt men i förlängningen innebär privilegiesamhället dock att vissas behov anses vara viktigare eller finare än andras. Således måste staten göra en subjektiv bedömning av vilka människor som skall få sina behov tillgodosedda. När någon vill ha subventionerad teater kanske en annan vill få sina biljetter till hockeymatchen betald av kommunen eller staten. De olika behoven kan vara lika starka men det är endast det ena som bedöms som tillräckligt för att staten skall kränka individens absoluta rättigheter. Det är alltså i dagens samhälle acceptabelt att med hot om våld driva in individens pengar för att finansiera den intellektuella elitens behov av underhållning men det är inte ok att göra det för att finansiera den sportintresserades behov.

Måhända att den intellektuelles behov av god kultur är stort men andra människor kan onekligen ha starka behov av annat som i så fall också borde finansieras av staten. Det är inte rimligt att en subjektiv bedömare bestämmer vad som är tillräckligt god eller nyttig kultur för att leva upp till kraven på statlig finansiering. Om man skall mäta vad som är god och nyttig kultur bör man fråga dem som har beskådat olika kulturella arrangemang. Det är emellertid inte rimligt att de mest populära arrangemangen vinner finansiering då dessa rimligtvis har en egen ekonomisk bärkraft. Vidare är det inte heller rimligt att de mindre populära, men kanske kulturellt finare och djupare, vinner finansiering då det är kränkande för den enskilde att tvingas betala för något som hon ogillar. Vilka kulturella intressen är tillräckligt fina för att få statlig finansiering? Eller snarare, vilkas kulturintressen är så fina att alla andra skall tvingas finansiera dem? När man bryter ner resonemanget blir det tydligt att de mänskliga behoven är av varierande art och för att staten skall finansiera kultur måste den samtidigt underkänna en massa människors varierande behov och önskemål. Att skattefinansierad kultur leder till finare eller kvalitetsmässigt bättre kultur finner jag alltså inte som ett hållbart argument i förlängningen. Kvalitetskultur som ger människor något de uppskattar är rimligtvis enkel att finansiera.

Det andra relevanta argumentet för skattefinansierad kultur utgår ifrån likhetsprincipen och en tanke om att alla människor bör ha rätt till samma mängd god kultur eller att det en viss mängd kultur fastställs som minimum per medborgare. En sådan argumentation bygger på att kultur är tillräckligt viktigt för att definieras som något som människor har *rätt* till att få ta del av. Rätten till kultur får då prövas i sammanhang där andra rättigheter huserar, såsom rätten till liv, frihet och egendom. Om kultur skall finansieras med skattepengar får vi återigen fundera över hur skattemedel införskaffas av staten. Låt oss följaktligen anta att det är en kränkning av de mänskliga rättigheterna när en individ som älskar operan inte har råd att besöka den. Tidigare är det konstaterat att det dessutom är en kränkning av individens absoluta rättigheter när staten driver in skatt för att finansiera verksamheter som inte syftar till att försvara just de

absoluta rättigheterna. Vilken kränkning är den värsta, att inte få besöka operan eller att tvingas betala skatt så att andra skall kunna besöka operan? Svaret hänger på vilket perspektiv på begreppet frihet man är beredd att anta. Är det den positiva eller negativa friheten som skall göras gällande? Om den negativa friheten, såsom frihet från tvång och frihet från staten, skall användas innebär detta att beskattningen är en kränkning av individens rättigheter. Om det positiva frihetsperspektivet antas innebär detta att operaälskaren är ofri om hon inte får besöka operan. Om hon inte kan finansiera sin frihet själv kan det således vara rimligt att andra får göra det.

Berlin förklarar att det är viktigt att skilja på friheten och villkoren för frihetsutövande. Om en människa exempelvis är för fattig eller för sjuk för att utnyttja sina friheter innebär det inte att friheten i sig är utplånad. Om frihet är att kunna göra vad man vill uppstår problem. Tänk om man inte vill göra speciellt mycket? Tänk om slaven är nöjd med att vara slav? Om frihet är att få göra som man vill, alltså positiv frihet, så är slaven paradoxalt nog fri eftersom hon får göra som hon vill. Om frihet däremot definieras som frihet från tvång och förtryck så är slaven ofri även om hon av någon anledning accepterar sin situation (Berlin, 1984, s 263). Berlin lyckas definiera frihet väl här. Om frihet är att få göra vad man vill får man i förlängningen rätten att göra det mesta. Det kan röra sig om rätt till andras kroppar eller andras innehav. Däremot är man onekligen ofri om ens allra mest grundläggande rättigheter systematiskt kränks av en absolut makt. För att uppnå större frihet krävs i så fall ett större oberoende från staten.

Individens önskemål om att få slippa betala för sin egen kultur kan inte definieras som en rättighet då det skulle upplösa de allra mest fundamentala rättigheterna. Man kan inte ha rätt till andras innehav på det sättet som man behöver göra gällande för att acceptera skattefinansierad kultur. Vidare kan man inte heller säga att man är i behov av statligt finansierad kultur för att kunna leva ett värdigt liv. Om kulturbehovet är så stort att det upplevs som ovärdigt att inte få ta del av det så har man förvisso möjlighet att göra prioriteringar i sitt liv för att nå en situation där det är möjligt att få ta del av all den kultur man anser sig ha behov av utan att detta kränker andra människors rättigheter. Den möjligheten finns i ett fritt samhälle med en fri ekonomi.

2.2.2 Sjukvård

Först och främst så kan staten syssla med sjukvård på olika sätt. Den kan finansiera sjukvård genom någon form av social försäkring men den kan också praktiskt driva sjukvårdsinrättningar såsom sjukhus och vårdcentraler. Den grundläggande frågan är rimligtvis huruvida staten överhuvudtaget bör befatta sig med finansiering av sjukvård. Om den borde det kan man vidare fråga sig om den i så fall också bör vara en producent av vården eller om det skall överlämnas till privata aktörer i någon form.

När man frågar sig huruvida staten bör syssla med sjukvård måste man alltså fundera över huruvida värdet med offentlig vård och konsekvenserna av sådan vård är så goda att det goda överstiger den kränkning det innebär att beskatta

människor för att finansiera en välfärdsstat. Verksamheten syftar inte till att upprätthålla de absoluta rättigheterna men det kan ändå finnas ett värde med att det är just staten som finansierar sådan verksamhet.

Vidare leder frågeställningen kring statligt finansierad sjukvård till följdfrågan om huruvida staten skall finansiera allas sjukvård eller bara vissa människors. Skall det överhuvudtaget finnas möjlighet att köpa en bättre vård än den som erbjuds eller finns det ett värde i att likhetsprincipen får råda i den bemärkelsen att alla medborgare skall få ta del av liknande vård?

Redan i beskattningsanalysen konstateras det att det är moraliskt omöjligt att inte utveckla nattvaktarstaten till en välfärdsstat när behovet väl uppkommer. Om det finns en individ som inte lyckas finna finansiering till sin livsnödvändiga sjukvård på något tänkbart sätt är det orimligt att låta henne dö bara för att förhindra välfärdsstatens uppkomst. Varje individ är i sig ett mål och det duger inte att betrakta andra enbart som medel för uppfyllandet av ett ideal. Individen är i den bemärkelsen okränkbar. Detta gäller framförallt i negativ mening, att staten inte har rätt att kränka individens rättigheter till förmån för något större och godare, men rimligtvis måste det även gälla i positiv bemärkelse då det utilitaristiska alternativet är en individs onödiga död. Detta under förutsättning att scenariet är rimligt och verklighetsanknutet. Är det orimligt faller resonemanget precis som andra orimliga utilitaristiska antaganden.

Det hela blir än mer problematiskt när man konstaterar att individen är okränkbar. Det innebär att staten inte får kränka individens absoluta rättigheter vilket principiellt innebär att staten är förbjuden att beskatta en individ i syfte att ge vård till en annan under förutsättning att den förste individen vägrar. Detta då ett sådant skatteuttag skulle kränka äganderätten. En annan absolut rättighet är emellertid rätten till liv. Är rätten till liv relevant i såväl positiv som negativ bemärkelse eller enbart i negativ? Rätten innebär definitivt att en individ är förbjuden att mörda en annan individ men innebär den dessutom att det är individens skyldighet att upprätthålla den andre individens liv så långt som det är möjligt? Mord är en oacceptabel och omoralisk handling men är det lika förkastligt att endast undvika att rädda en döende? Bör det klassas som mord om man medvetet undgår att rädda en människa från döden?

Om man accepterar en positiv version av rätten till liv får detta den filosofiska konsekvensen att två absoluta rättigheter ställs mot varandra. Äganderätten skyddar individens egendom men den positiva versionen av rätt till liv gör individen skyldig att använda sina resurser för att upprätthålla andra individers liv. Eftersom rätten till liv rimligtvis måste betraktas som den allra mest fundamentala rättigheten av de absoluta sådana är det också just den rätten som måste göras gällande i en konfliktsituation.

Samtidigt behöver konsekvenserna av en utveckling från nattvaktarstat till en stat, som på något sätt sysslar med sjukvård, inte vara överväldigande. Alternativen behöver rimligtvis inte vara ytterligheterna. Om en nattvaktarstat, som alltså inte alls har befattat sig med välfärdsfrågor tidigare, plötsligt ser behovet av att engagera sig i sådana frågor blir utvecklingen inte nödvändigtvis i riktning mot den totala välfärdsstaten där privata initiativ förbjuds. Övergången kan vara mycket mer måttfull och därmed blir också kränkningen av individens

rättigheter mindre kraftfull. Om vi återigen utgår ifrån scenariot ovan där kvinnan behöver hjälp av staten för att överleva. Likhetsprincipen innebär att andra bör bli behandlade på samma sätt som kvinnan i liknande situationer. Därmed inte sagt att staten skall finansiera och praktiskt erbjuda alla medborgare skattefinansierad sjukvård. En rimligare och mer måttfull utvecklingen från den minimala staten vore att staten endast sysslar med själva finansieringen. Staten har ändå den lagstiftande makten och kan, om det är nödvändigt, utöva makt gentemot privata vårdinrättningar. Att staten befattar sig med att finansiera sjukvård måste ses som rimligt under förutsättning att den konsekvensen som jag utgår ifrån i scenariot är relevant. Om konsekvensen är orimlig blir också argumentet för en större stat felaktigt.

Samtidigt har staten andra möjligheter att lagstifta bort moraliska oegentligheter istället för att växa och ta på sig fler arbetsuppgifter. Exempelvis skulle nattvaktarstaten kunna förbjuda akutsjukhus att vägra vårda människor med akuta besvär. Effekten blir den samma, att alla får tillgång till en grundläggande vård, men tillvägagångssättet är något annorlunda. Kostnadsmässigt innebär detta att det fortfarande blir en slags omfördelning, även om pengarna tas från privata socialförsäkringar än från skattesystemet. Kränkningen av de absoluta rättigheterna blir emellertid kvar även om omfördelningen sker privat eftersom det är staten som framtvingar transaktionerna.

Vidare måste statens företrädare ta ställning till hur en skattefinansiering av sjukvård skall se ut, om sådan bör förekomma. Skall en statlig allomfattande sjukförsäkring startas som ger alla människor, oavsett inkomst, samma skydd eller skall staten upprätta ett bidragssystem där de som inte lyckas finansiera sin egen sjukvård kan ansöka om ekonomiskt bistånd. Först och främst är det en ansevärd kränkning av individen om samtliga medborgare skall tvångsanslutas till något som helst system även om intentionerna är goda. En allmänt omfattande sjukförsäkring är därmed inte aktuell. Frågan blir då vidare huruvida staten bör inrätta en sjukförsäkring med frivillig anslutning som då konkurrerar med liknande privata initiativ eller om staten, som jag tar upp ovan, endast bör skapa ett biståndssystem som syftar till att möjliggöra att alla människor får tillgång till grundläggande sjukvård.

Att staten konkurrerar med privata initiativ är inte rimligt så länge staten finansieras via ett allomfattande skattesystem. Följden skulle i så fall bli att statens konkurrenter finansierar den verksamhet som konkurrerar med deras och därmed uppstår en orättvis konkurrenssituation. För de individer som ägnar sina liv åt att skapa och upprätthålla ett försäkringssystem blir kränkningen orimlig då delar av deras inkomster konfiskeras av deras konkurrent. Samtidigt finns det inget rimligt skäl till varför staten skall ge sig in på en privat marknad. Marknaden finns där ju redan. Att det finns möjlighet att få sin sjukvård finansierad av staten är emellertid rimligt och det bästa alternativet, om syftet är att ha en fungerande finansiering av sjukvård som kränker de absoluta rättigheterna så lite som möjligt, är således att staten sysslar med ekonomiskt bistånd för människor med vårdbehov som inte kan finansiera det själv.

Varför skall människor då behandlas olika? Är inte jämlikhetsvärdet viktigare än de absoluta rättigheterna och berättigandeprincipen? Nozick identifierar denna

argumentation då han menar att det ställs krav på att en ojämlikhet måste motiveras (Nozick, 2001, s 290). Svaret är att individen själv skall få avgöra hur de egna resurserna skall fördelas. Nozick gör en jämförelse med en person som står i begrepp att välja vilken av två biografer han skall besöka. Jämlikhetstänkandet innebär att hon kränker den ena om hon väljer den andra. Vad är det värdet av fördelning enligt likhetsprincipen? Varför är det bra med jämlikhet? I det här fallet spelar jämlikheten en sekundär roll. Det primära är att säkerställa att alla människor får tillgång till en bra sjukvård som hjälper dem med deras medicinska problem. Att individ X har en skickligare doktor än individ Y spelar ingen roll om båda får den grundläggande vård de behöver. Inget omfördelningssystem kan ordna så att samtliga med vårdbehov får gå till världens allra bästa doktor. Det primära är alltså inte relationerna mellan de olika individernas vård utan det faktum att alla får en tillräckligt god vård absolut sett.

Under förutsättning att det finns möjlighet att, genom exempelvis arbete, förbättra sina ekonomiska förutsättningar och att staten lyckas upprätthålla ett fungerande rättssystem som skyddar äganderätten måste man utgå ifrån att människors resursmässiga innehav är berättigat. Om ett innehav av resurser inte kränker någon annans rättigheter är innehavet berättigat (Nozick, 2001, s 292). Om innehavet används till att införskaffa god sjukvård är även detta berättigat då det inte kränker någon annans rättigheter. Att vissa människor har bättre naturliga förutsättningar än andra, såsom talanger som just då uppskattas i ett samhälle, och därmed har bättre förutsättningar att införskaffa resurser och därmed också god vård är rimligtvis inte etiskt problematiskt så länge andra inte direkt drabbas av det. Att en individ har naturliga fördelar innebär inte att de kränker andras rättigheter eller berättiganden (Nozick, 2001, s 293).

Nozick konstaterar att människor är berättigade till sina naturliga fördelar och därmed också till det som genom processer är en följd av deras naturliga fördelar. Vidare menar han att människors innehav kommer ur deras naturliga fördelar och att människorna därför är berättigade till sina innehav. Om människorna är berättigade till något bör de också få detta (Nozick, 2001, s 293-294). Med detta resonemang avfärdar Nozick omfördelningsmönster såsom jämlikhet enligt likhetsprincipen. Motargumentet mot Nozicks resonemang är att varje individ har rättigheter utöver Lockes absoluta rätt till liv, frihet och egendom. I det här sammanhanget kan man tala om rätten till sjukvård som en mänsklig rättighet. Eftersom det är statens uppgift att upprätthålla rättigheter så borde den, enligt ett sådant resonemang, garantera att alla individer får tillgång till sjukvård vid olika typer av behov.

Problemet är att en sådan rättighet direkt kontrasterar de absoluta rättigheterna. Hur kan man ha rätt till frihet och egendom samtidigt som alla andra har rätt till sjukvård och därmed till andras innehav? Svaret är att dessa olika typer av rättigheter, positiva och negativa, är oförenliga. Om det skall finnas en rättighet som innebär att staten skall garantera allas vård sätts de absoluta rättigheterna ur spel. De absoluta rättigheterna blir därmed nedvärderade och individen blir också radikalt ofriare. Plötsligt är individen förbjuden att leva för sin egen skull och för dem hon väljer att leva för. I stället skall hon tvångsanslutas till ett system som

ger andra rätt till hennes innehav samtidigt som hon själv får rätt till andras innehav oavsett huruvida dessa innehav är berättigade eller inte.

En stat som agerar på det sättet kränker individens rättigheter. Kränkningen måste därför vara minimal eller så liten som möjligt samtidigt som konsekvenserna av kränkningen måste vara övervägande positiva.

2.2.3 Utbildning

Individer föds med olika mycket talang men också med olika typer av talanger som uppskattas olika mycket av samhället och marknaden. Individernas förutsättningar är således vitt skilda redan vid födseln oavsett hur jämnt ett samhälle är. Nozick menar att ett fritt samhälle med en fri ekonomi är det bästa sättet för människorna att få ta del av frukterna av de speciellt talangfullas verksamheter (Nozick, 2001, s 297). Nozick menar alltså att individen är berättigad till sina naturliga fördelar då dessa inte kränker andra människors rättigheter (Nozick, 2001, s 293). Nozick ger individen en stor frihet och en hög värdering då han menar att individen bör ses som ett mål i sig och inte endast ett medel för andra.

Rawls har en mer kollektiverad syn på individers olika talanger. Han menar att ”ingen förtjänar sin större naturliga kapacitet ” (Rawls, 1971, s 192). Han menar emellertid inte att skillnaderna bör elimineras utan snarare att hänsyn skall tas till individernas skilda förutsättningar i hans ursprungsteori. Här ligger en av de stora konfliktfrågorna mellan kollegorna Rawls och Nozick. Medan Rawls har en långt gången syn på individen som en del av kollektivet, frivilligt eller ofrivilligt, så accepterar Nozick inte att individen ofrivilligt skall anses som ett medel för andra. Dessa olika teoretiska utgångspunkter får olika effekter. Nozick kan rimligtvis inte acceptera att staten sysslar med utbildning överhuvudtaget eftersom sådan verksamhet direkt skulle strida mot hans berättigandeprincip. Han menar att om uppsättningen av innehav har tillkommit på ett rättmätigt sätt så finns inget fungerande rättviseargument för en mer omfattande stat än den minimala rättighetsskyddande staten (Nozick, 2001, s 299). Samtidigt menar han att eventuella orättvisor gällande innehaven skall justeras med den så kallade korrigeringsprincipen, alltså vad Aristoteles skulle kalla kompensatorisk rättvisa. Rawls menar å andra sidan att samhället skall utformas på ett sätt som gynnar ”de sämre ställda” (Rawls, 1971, s 89).

Fördelen med utbildning och kunskap i sig är väl uppenbar och behöver inte diskuteras närmare här. Frågan är alltså snarare hur skola och utbildning skall organiseras och utformas på bästa sätt med hänsyn till människors absoluta rättigheter, rättvisa samt tänkbara konsekvenser. Vad bör staten göra i det här fallet? Rawls syn på människan som en del av en större helhet möjliggör att staten engagerar sig i utbildning av rättviseskäl. Ett sätt att få de mindre talangfulla att utvecklas kan vara att utbilda dem tillsammans med de mer talangfulla. Just den modellen är väl bekant i Sverige där duktiga elevers utveckling har negligerats till fördel för de elever med större inlärningsutmaningar. På så sätt har den svenska staten, åtminstone tidigare, accepterat tanken om att individen är ett medel för

andra och att individen inte är helt berättigad till sina medfödda talanger om de överstiger något slags intellektuellt genomsnitt. Skolsystemet har i den bemärkelsen anpassats efter ”de sämre ställda” som Rawls uttrycker det.

Vad finns det för moraliska problem med sådana funktioner i skolsystemet? Rawls menar att, eftersom rättviseprinciperna väljs bakom en slöja av okunnighet, man förvisar sig om att naturliga fördelar och sociala omständigheter inte spelar någon roll när man använder hans teori (Rawls, 1971, s 33). Min fråga är huruvida det ändå inte är egoism och avundsjuka som är avgörande även bakom okunnighetens slöja. Rawls upprättande av okunnighetens slöja innebär ett erkännande av individens starka egoism. Förutsättningarna i ursprungspositionen skall alltså inte utformas så att individerna tar större hänsyn till varandra utan så att individen skall agera utifrån egenintresse. Problemet är bara att den egna personen är okänd för människorna i ursprungspositionen. På detta sätt hävdar Rawls indirekt att individen är genomgående självisk och kanske till och med ondskefull. Sådana ansatser är orimliga. Samtidigt bortser Rawls från att det kan finnas rätt och fel, alltså en moral som kan avgöra huruvida något är rättvist eller inte beroende på hur den omdiskuterade situationen uppstod.

Michael Walzer menar att rättvis fördelning är ett väldigt omfattande begrepp som innebär mycket mer än ekonomiska resurser. Ingenting kan utelämnas (Walzer, 1993, s 151). Hur vet man då om andra typer av innehav än de rent ekonomiska och materiella är rättvisa? Nozicks berättigandeteori utgår som sagt ifrån hur innehavet uppstod och om där förekom några oegentligheter eller orättvisor. När ett innehav av talang uppstår är det, åtminstone oftast, en följd av en frivillig fysisk förening mellan två människor. I undantagsfall förekommer tvång såsom i tvångsäktenskap och vid våldtäkter. Om en person som uppstår ur en frivillig relation blir obegåvad kan hon inte skylla på omständigheterna vid hennes skapelse. Dock skulle hon kunna göra det om hon är resultatet av en ofrivillig förening. Hon kan hävda att hennes fader är en våldtäktsman och att hennes innehav av talang, eller brist på det, har uppstått under orättfärdiga former och att innehavet därmed är orättvist. Samtidigt kan man i filosofin tänka sig att man manipulerar fram speciellt talangfulla individer på laboratorium. Jämfört med hur individer uppstår i normalfallet kan detta tyckas som orättfärdiga fördelar och ett sådant innehav av talanger skulle i så fall också kunna ses som orättvisa. Så länge innehavet uppkommer rättmätigt och frivilligt är det därmed svårt att betrakta det som orättvist. Ett innehav av talang är således rättvist om det uppstår under rättmätiga former. Det kan alltså inte vara aktuellt för staten att utjämna ojämlikhet i talang genom att bedriva skolverksamhet som syftar till att blanda talangfulla individer med mindre talangfulla.

Finns det då andra värden som talar för att staten skall syssla med skola och utbildning som inte innebär att vissas rättigheter kränks till fördel för andra? Är den frivilliga fördelningen tillräcklig eller bör staten agera för att säkerställa att graden av bildning är någorlunda jämlik och allomfattande? Att vara grundläggande bildad innebär att man kan fatta rationella beslut i exempelvis politiska val. Om en helt fri marknad för utbildning leder till en indelning mellan bildade och obildade är detta en stark grund för ett konfliktsamhälle. Risken är att de politiska valen i allt högre grad handlar om intresse till nackdel för moral och

ideologi och att den välbildade samhällsgruppen förtrycker den obildade eller tvärtom vilket förstås leder till stora risker för våld och ett allmänt instabilt samhälle. Utifrån det perspektivet är det således önskvärt även för de talangfulla att de mindre talangfulla blir någorlunda välbildade. Syftet är alltså inte att omfördela kunskaper utan att distribuera mera.

Samtidigt är frågan om huruvida man kan leva ett värdigt liv om man lever som obildad runtomkring bildade. Mänskliga kunskaper har onekligen lett till storslagen utveckling genom åren. Om utvecklingen endast kommer vissa till del kan detta i förlängningen innebära att samhället delas i ett modernt och ett omodernt. Det blir förstås inte nödvändigtvis fallet då den välbildade delen av befolkningen rimligtvis kan inse frivilligt att det finns ett värde med en allmänt hög kunskapsnivå i samhället. Samtidigt visar historien att man inte kan lita till ett sådant antagande. Det kan emellertid finnas en lösning på problemet som innebär att utbildningen blir allmän utan att de absoluta rättigheterna kränks. Det hela beror på hur man motiverar att staten befattar sig med sådan verksamhet. Som konstaterats tidigare så är statlig verksamhet som syftar till att upprätthålla de absoluta rättigheterna acceptabel trots att finansiering sker via rättighetskränkande beskattning. Man kan betrakta utbildning som en preventiv åtgärd mot kriminalitet. Om det uppstår en obildad samhällsgrupp är risken för kriminellt beteende inom denna grupp rimligtvis större än inom de mer privilegierade grupperna. Om utbildning är medlet som motverkar utanförskap och därmed kriminalitet kan sådan verksamhet betraktas som preventivt upprätthållande av de absoluta rättigheterna till liv, frihet och egendom. Problemet är således att de privilegierade inte nödvändigtvis inser detta och därmed kan det bli nödvändigt att staten till viss del befattar sig med sådan verksamhet.

Hur skall sådan verksamhet då bedrivas? Som konstateras ovan bör beskattningen vara minimal i syfte att begränsa den kränkning som beskattningen innebär. Det kan således inte vara aktuellt med en allmän skolplikt där staten tvingar barn att utbilda sig i statliga skolor. Det skulle dessutom kränka den absoluta rätten till frihet. Däremot bör det finnas ett önskemål att alla skall besitta grundläggande kunskaper och om man omöjligen kan finansiera detta själv så bör det finnas möjlighet att få ta del av statlig finansiering.

3 Slutsats

Redan i analysens första slutsats, den som besvarar frågan om huruvida beskattning kan rättfärdigas, konstateras att skatt är nödvändigt för att finansiera en nattvaktarstat som upprätthåller våldsmonopolet, skyddar de absoluta rättigheterna och garanterar berättigandeprincipens funktionalitet. Utan ett fungerande rättssystem och hög trovärdighet kan berättigandeprincipen inte anses vara fungerande och således är risken stor att människor besitter innehav av resurser på orättvisa grunder och således kan äganderätten och den individuella friheten ifrågasättas. Av dessa skäl kan beskattning rättfärdigas. Frågan därutöver är om staten bör befatta sig med andra typer av verksamheter förutom dem som syftar till att upprätthålla de absoluta rättigheterna. I analysens andra del tas kultur, sjukvård och utbildning upp och testas etiskt som statliga verksamheter.

Vad bör staten göra? Svaret är att det kan vara nödvändigt för staten att åta sig uppgifter utöver de mest fundamentala. Gällande utbildning är frågan huruvida det är möjligt att leva ett människovärdigt liv i ett civiliserat samhälle om man är en analfabet bland välutbildade medborgare. Är det rättvist att sådana situationer kan uppkomma om individen själv inte kan lastas för detta misslyckande? Svaret är såklart nej. Alla individer bör besitta åtminstone grundläggande bildning. Om inte för individens egen skull så för alla andras som skall leva i samma samhälle. Att ha en grundläggande utbildning bör betraktas som ett önskemål från individen som skall uppfyllas. Utan grundläggande förståelse för demokrati, mänskliga rättigheter och ett lands lagar saknas förutsättningar för ett fungerande samhälle baserat på goda principer och värderingar. Förhoppningen är förstås att samtliga, i en fri ekonomi, skall ha möjligheten att själv finansiera den egna utbildningen eller de egna barnens skola men man kan omöjligen bortse från att sociala svårigheter i alla samhällen leder till omständigheter som omöjliggör detta för en minoritet av befolkningen. Således bör staten erbjuda fattiga människor någon form av bistånd för att finansiera skola och utbildning. Alla som föds fattiga måste ges chansen att av egen kraft förbättra sin livssituation. Alla bör få chansen att själva uppfylla sitt livs drömmar.

Bör staten därmed också arrangera utbildning eller skall den köpa platser i fria skolor? Det är absolut inte en statlig angelägenhet att ansvara för innehållet i befolkningens utbildning. Det är tvärtom önskvärt att utbildningen är helt fri från statligt inflytande och självklart även från andra typer av politiska intressen. Det är samtidigt viktigt att det finns en mångfald på marknaden även när det gäller skola och utbildning.

En annan typ av verksamhet där det är acceptabelt med statlig finansiering, under vissa förutsättningar, är sjukvården. I det moderna samhället finns det goda möjligheter att relativt enkelt bota de allra flesta sjukdomar och underlätta livet för människor med olika typer av skador. Samtidigt är det ett grundläggande

mänskligt önskemål att bli vårdad när man är sjuk eller allvarligt skadad. I ett fritt samhälle med en fri ekonomi finns det mycket goda förutsättningar för att skapa allt detta. Forskning, sjukförsäkring och sjukvård är en följd av frivillighet och frihet. Därmed inte sagt att frivillighet och frihet automatiskt leder till att alla människor får ta del av en god sjukvård. Sjukvård är något väldigt kostsamt och det finns därmed en risk att fattiga människor inte kan finansiera sin egen vård eller rent av prioriterar bort att betala sjukförsäkringen till fördel för något annat fundamentalt behov. Under sådana förutsättningar är det inte acceptabelt att dessa människor nekas sjukvård av ekonomiska eller moraliserande skäl. Staten bör således förbjuda sjukhus och andra vårdinstitutioner att vägra människor akut vård. Samtidigt bör staten erbjuda bistånd till fattiga i syfte att garantera sjukvård för alla medborgare.

Bör staten därmed också driva sjukhus eller andra vårdinstitutioner eller skall staten endast köpa vårdplatser åt personer som är berättigade till ekonomiskt bistånd enligt gällande lagstiftning? Det finns ingen anledning till att staten själv skall driva sjukhus när marknaden tillhandahåller detta. Det finns inte heller någon anledning för staten att upprätta en allmän sjukförsäkring eftersom marknaden erbjuder också detta. De människor som på grund av medfödda svårigheter inte kvalificerar sig till vissa typer av behandlingar enligt försäkringsvillkoren kan, vid ekonomiska svårigheter, istället kvalificera sig för statligt bistånd. Samtidigt bör alltså akut vård inte vägras någon och sådan lagstiftning måste finnas i ett civiliserat och värdigt samhälle.

Den tredje typen av potentiell statlig verksamhet som tas upp i analysen är kulturen. Det kan inte ses som en mänsklig rättighet att få ta del av kultur i allmänhet eller statligt finansierad eller bedriven kultur i synnerhet. Åtminstone kan en sådan rättighet inte likställas med de allra mest fundamentala mänskliga rättigheterna och således bör den rättighetsupprätthållande staten inte syssla med kultur i någon form. Om det mänskliga önskemålet att få ta del av god kultur skall utvärderas som en rättighet måste detta jämföras med de andra rättigheterna. Eftersom statlig kultur kränker individens rätt till frihet och egendom kan detta önskemål rimligtvis inte definieras som en rättighet. Är det ändå en nödvändighet att få ta del av ett visst kulturutbud för att leva ett värdigt liv? Det är möjligt att det är så men låt oss inte förglömma innebörden av kultur. Allting är kultur. På samma sätt som Operan är en kulturinstitution är gatumusikanten det. All kultur kräver inte dyr finansiering och det är inte ett rimligt mänskligt önskemål att få ta del av ekonomiskt kostsam kultur på andra människors bekostnad. Åtminstone så är det inte statens uppgift att uppfylla sådana typer av önskemål.

Vad bör staten göra? Statens uppgift är att upprätthålla de absoluta mänskliga rättigheterna. Eftersom beskattning som inte syftar till att upprätthålla de absoluta rättigheterna är en kränkning av just dessa rättigheter måste skatten hållas nere på en minimal nivå. Utöver detta bör staten upprätthålla mänsklig värdighet i situationer där ingen annan tar detta ansvar. Innebörden av detta är att staten skall erbjuda finansiering i situationer där frivillighet inte är tillräckligt för att garantera individens värdighet. Ingen individ skall exempelvis stå utan grundläggande vård och utbildning och inte heller eventuella andra ting som kan anses vara nödvändigt för att ett värdigt liv skall kunna vara möjligt. Staten får emellertid

inte bygga upp gigantiska och allomfattande system för sina verksamheter utöver dem som ingår i nattvaktarstatens ansvarsområde. Varje människa har själv ansvar för sin egen välfärd och sitt eget liv. Det är endast i situationer då individen inte längre kan upprätthålla sin egen värdighet som staten skall ta ansvar. I övrigt skall den individuella friheten vara betydande och varje individ skall därmed ges möjlighet att bygga sitt liv utifrån sina egna förutsättningar, preferenser och mål. Staten får heller inte underbygga vissa gruppers privilegier framför andra genom att finansiera verksamhet som endast är av godo ur subjektiva perspektiv. Individen kan ha många typer av önskemål. Om individen själv inte kan finansiera sina barns dagisplatser, sitt eget kulturbehov, husdjurens veterinärvård eller det egna fritidsintresset kan det tyckas naturligt att kräva utökade rättigheter av staten i syfte att säkra finansiering av de önskade privilegierna. Staten har emellertid inga egna resurser och kan inte finansiera en människas önskemål utan att kränka en annans rättigheter. Det är inte staten som står för finansieringen. Det är landets övriga medborgare. Om individens behov av kommunalt finansierad fotbollsträning är så stort att hon anser att staten bör kränka andras rättigheter för att uppnå detta så kan man konstatera att behovet är betydande. Om behovet är så betydande borde det ligga i individens intresse att på något sätt finna finansiering av detta utan att det kränker andras rättigheter. Genom att vägra finansiera individernas önskemål, utöver de önskemål som är rättighetsbaserade, undviker staten att privilegiesamhälle skapas. Staten skall inte heller ansvara för eller styra över människornas individuella livsval eller moralisera över dessa. Individen skall vara fri att handla enligt sina egna preferenser under förutsättning att hon inte kränker andras lika högt värderade rättigheter.

Med denna slutsats som bakgrund skall jag formulera en generaliserande princip, om vad staten bör göra. Denna princip är analysens resultat. Principen lyder så här:

Statens uppgift är att garantera de absoluta rättigheterna, hålla skatten nere på minimal nivå samt upprätthålla mänsklig värdighet, där detta inte uppnås med frihet och frivillighet, utan att skapa ett statligt finansierat privilegiesamhälle.

4 Referenser

- Ahlenius, Henrik, 2004. *Vad är moraliskt rätt? Texter i normativ etik i urval*. Stockholm: Thales.
- Amstutz, Mark R, 2005. *International ethics. Concepts, theories and cases in global politics*. The Rowman & Littlefield Publishers Inc.
- Badersten, Björn, 2006. *Normativ metod. Att studera det önskvärda*. Danmark: Studentlitteratur.
- Berlin, Isaiah, 1984. "Två frihetsbegrepp", i *Fyra essäer om frihet*. Stockholm: Ratio.
- Berlin, Isaiah, 1958. *Two concepts of liberty*. Oxford: Oxford University press
- Hansson, Sven Ove, 1993. "Introduktion till John Rawls", i *Idéer om rättvisa*. Stockholm: Tidens förlag.
- Karvonen, Lauri, 2003. *Statsskick - att bygga demokrati*. Stockholm: SNS Förlag.
- Moderat.se, Kultur:
[http://www.moderat.se/\(S\(gd0je445ca3kqq55qgpklues\)\)/politik.aspx?webbid=1&menyid=2&politikid=25](http://www.moderat.se/(S(gd0je445ca3kqq55qgpklues))/politik.aspx?webbid=1&menyid=2&politikid=25)
- Nozick, Robert, 2001. *Anarki, stat och utopi*. Falun: Timbro.
- Rawls, John, 1971. *En teori om rättvisa*. Uddevalla: Daidalos
- Sjölin, Mats, 2005. *Politisk etik*. Lund: Studentlitteratur.
- Socialdemokraterna.se, Kultur:
http://www.socialdemokraterna.se/Templates/Page_____1991.aspx
- Walzer, Michael, 1993. "Sammansatt jämlikhet", i *Idéer om rättvisa*. Stockholm: Tidens Förlag.